

ждений как альтернативного источника топлива. Структурные преобразования в старопромышленных регионах должны основываться на техническом и технологическом перевооружении предприятий старопромышленных отраслей и развитии ресурсосберегающих технологий.

В целом, реализация стратегии диверсификации экономики старопромышленного региона должна быть ориентирована на достижение следующих результатов: повышение эффективности использования природно-ресурсного потенциала и деятельности традиционных отраслей экономики региона; совершенствование структуры экономики региона на основе развития новых видов деятельности и отраслей; достижение синергетического эффекта от реструктуризации базовых отраслей промышленности региона и реализации новых направлений экономической деятельности; снижение рисков и угроз регионального развития; повышение инвестиционной привлекательности региона; согласование интересов хозяйствующих субъектов, функционирующих в пространстве региона; соответствие реальным потребностям внешнего и внутреннего рынка; возможностям ресурсной базы с учетом требований экологической безопасности и современных прогрессивных технологий; сглаживание отраслевых диспропорций; обеспечение социальной безопасности регионов и населения; преодоление последствий кризиса, сглаживание кризисных проявлений в экономике региона; снижение экспортно-сырьевой направленности экономики старопромышленных регионов, налаживание производства конкурентоспособных и ориентированных на экспорт товаров и услуг; ориентация на добычу высококачественного угля.

Литература

1. Доповідь Мінекономіки України “Стан економічної безпеки України в I півріччі 2008 року”. – Вип. 10. – грудень 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова КМУ від 21.07.2006 р., № 1001 (1001–2006-п) [Текст] // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – С. 2132.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку Донецької області на період до 2015 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.donoda.gov.ua/main/ru/781.htm>.
4. Стратегія економічного та соціального розвитку Луганської області на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://oblrada.lg.ua/content\(14.03.09\)](http://oblrada.lg.ua/content(14.03.09)).
5. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – С. 548.
6. Шибалов Е. Импортная стратегия от Ахметова : разбор полетов [Текст] / Е. Шибалов // Зеркало недели. – 2009. – № 9(737), 14–20 марта 2009. – С. 8.

УДК 368.5

Т. В. СОЛОМАТИНА, І. М. МАНЬКО
Луганський національний аграрний університет

УКРАЇНА ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

Проаналізований стан та проблеми агрострахування в Україні, розглянуті основні форми та методи страхування в АПК, які застосовуються в розвинених країнах світу, а також на підставі проведеного аналізу запропоновані шляхи вдосконалення агрострахування в нашій державі.

Consisting and problems of Insurance in agriculture is analysed of Ukraine, basic forms and methods are considered insurances in APK, which are used in the developed countries of the world, and also on the basis of the conducted analysis the ways of perfection of agrostaxuвання are offered in our state.

Ключові слова: агрострахування, субсидії в сільському господарстві, індексне страхування.

Вступ. На сьогоднішній день агрострахування України переживає не найліпші часи: відсутність державної допомоги, недешеві страхові продукти, фінансова слабкість аграріїв тощо. У цьому контексті було б доцільно дослідити світовий досвід та зробити відповідні висновки щодо України.

Основний розділ. Основними факторами, які визначали тенденції українського ринку агрострахування у 2009 році, були відсутність державної допомоги з субсидування премій та вплив фінансової кризи.

Так, у порівнянні з 2008 р., застрахована площа скоротилася більш ніж на 56 %, а сума премій – на 72,9 %. У ході проведених досліджень [8], більша частина респондентів-страховиків відмітили, що багато сільськогосподарських товаровиробників відмовлялись від укладання угод страхування виключно через фінансові проблеми.

Як бачимо з таблиці 1, франшиза за агрострахуванням може дорівнювати до 70 %, це при тому, що середня ставка премії доходиться до 11,5 %, а рівень виплат за угодами страхування культур у 2009 році становив 36,48 % [8]. Тому можна не дивуватися, що у країні застраховано тільки 5,3 % від посівної площі [11].

У 2009 році сільськогосподарські культури страхувалися, в основному, за такими страховими продуктами: 1) мультиризикове страхування (до 40 % від всього ринку агрострахування); страхування від граду,

вогневих ризиків та потужного вітру (до 5 %); страхування від часткової та повної загибелі (22 %); страхування від повної загибелі (33 %, але у портфелі озимих культур на цей продукт припадає більш 60 %).

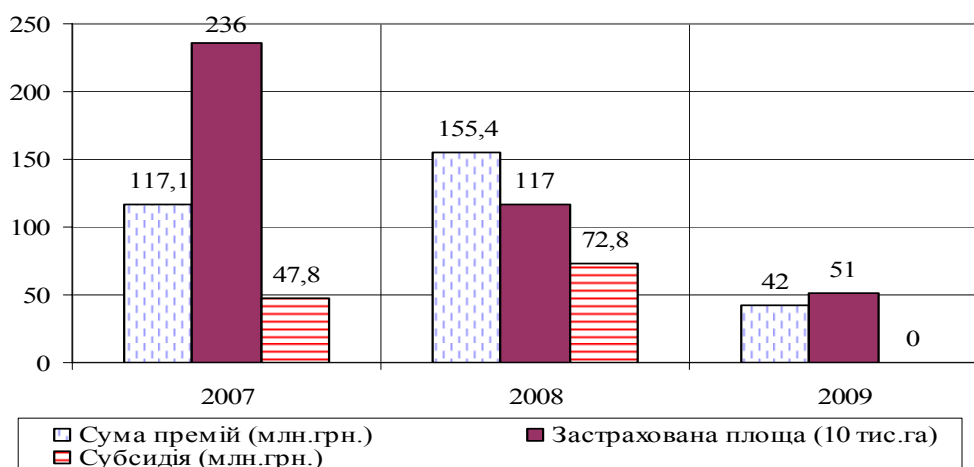

Рис. 1. Динаміка обсягів страхових премій та виплачених субсидій у сегменті агрострахування України [8]

Слід відзначити, значне скорочення зацікавленості страховиків до страхування культур за індексом врожайності. За кількістю укладених контрактів на період осінь–зіма 2010 лідером є озима пшениця (42 %), рапс (32 %) та ячмінь (24 %) [8]. Таким чином, в Україні спостерігається наявність класичної схеми страхування та відсутність державних субсидій. На цьому фоні, доцільно було б розглянути закордонні тенденції агрострахування.

Таблиця 1

Страхові премії та франшизи по регіонах України, 2009 р.

№ з/п	Область	Франшиза, %	Ставка премії, %	Відсоток застрахованої площі від посівної, %
1	АР Крим	20–50	2,5–6,5	2,4
2	Вінницька	20–60	0,9–5,89	9,7
3	Волинська	5–30	1,25–5	2,6
4	Дніпропетровська	20–50	4,2–5	3,4
5	Донецька	20–50	0,–7,7	2,0
6	Житомирська	15–50	2,9–10	3,6
7	Закарпатська	40	5	1,6
8	Запоріжжя	25–40	3,2–5	4,3
9	Івано-Франківська	30	0,75–10	7,9
10	Київська	30	3,1–6,5	3,5
11	Кіровоградська	10–50	1,72–8,3	6,6
12	Луганська	5–50	0,5–10	6,3
13	Львівська	20–30	3,92–6,7	0,9
14	Миколаївська	20–45	1,5–11,5	4,1
15	Одеська	5–65	2,5–6,1	5,9
16	Полтавська	20–50	2,5–7	9,0
17	Рівненська	5–40	1,5–10	2,6
18	Сумська	30–60	0,6–7,8	5,8
19	Тернопільська	10–40	3,3–6,2	4,2
20	Харківська	5–50	1–9,3	4,8
21	Херсонська	20–30	2,5–8,2	12,0
22	Хмельницька	20–30	3,1–10	2,3
23	Черкаська	2–30	0,63–10	4,6
24	Чернівецька	30–70	1,5–7	4,3
25	Чернігівська	20–35	4,4–7,4	4,7
26	м. Севастополь	25–30	3,6–4,6	0,0
	Всього	2–70	0,5–11,5	5,3

По-перше, однією з популярних програм страхування залишається класична схема мультистрахування, яка лідує і в Україні. Даний вид страхування є одним з найдорожчих і складних, тарифні ставки в середньому знаходяться в діапазоні 6–12 % в деяких регіонах і для деяких культур вартість страхування може бути навіть

вище. Страхові компанії також можуть вводити обмеження по ризикам і виплатам, якщо ризики відбуваються часто або якщо у виробників недостатньо інформації по виробництву культури.

По-друге, останнім часом страхові компанії в розвинених країнах виділяють страхові продукти для окремих культур в окремі програми. Так, в США і Канаді фермерам пропонуються різні варіанти страхування для овочів і фруктів, які проводяться на свіжий вигляд і окремо для переробки. Наприклад, в США, Канаді та Іспанії страхові компанії розробили більше 100–150 різних страхових продуктів [3]. Деякі продукти розробляються спеціально для окремих регіонів, наприклад страхування томатів і бананів на Канарських островах, Іспанія. Новою тенденцією можна назвати розробку програм страхування для генетично-модифікованих (ГМО) культур (програми почали застосовуватися з 2005 року в США для ГМО кукурудзи і сої). По програмах ГМО страхування тарифні ставки зазвичай нижче через більшу стійкість ГМО культур до засухи [4].

По-третє, багато країн упроваджують системи катастрофічного страхування, щоб відійти від прямих (ситуативних) виплат при настанні несприятливих погодних умов. Таке страхування може бути достатньо дешевим для виробників, оскільки компенсується незначна частина недоотриманого прибутку виробника. Наприклад, в США катастрофічне страхування пропонується всього за 100 доларів США за всі посіви однієї культури в одному адміністративному районі. Виробник зобов'язаний подати заяву на участь в програмі і надавати дані по виробництву культур. При настанні катастрофічної ризикової події всі застраховані фермери отримують виплату на рівні 50 % від середньо-багаторічної врожайності та 60 % від середньої ціни реалізації продукції. Всього застраховані фермери можуть розраховувати на компенсацію 27–30 % від вартості загубленої сільськогосподарської продукції, але, слід зауважити, що і коштує таке страхування дуже дешево [4].

По-четверте, за останніх 3–5 років багато країн звернули увагу на можливість страхувати сільськогосподарське виробництво на основі індексів погоди. Дана концепція ґрунтується на тому, що в певній фазі розвитку рослин погодні чинники мають критичне значення для отримання урожаю, наприклад кількість опадів, температура, сила вітру та ін. Це дозволяє розробити страхові продукти для страхування культур на основі індексів погоди. Такі продукти вже працюють в США і Канаді [10]. Іспанія проводить пілотні проекти за індексами погоди з 2003 року. В Індії індекси погоди використовуються для страхування культур також 2003 року (160 договорів), причому в 2009 році страхові компанії продали більше 800 тисяч полісів погодного індексного страхування. В даний час страхування на основі індексів погоди упроваджується в країнах Латинської Америки, Африки та Азії. Планується запуск індексів погоди в деяких країнах Європи. Страхування за індексами погоди є найбільш перспективною новою програмою для аграрного сектора. Основною умовою для ефективності погодного індексного страхування є наявність мережі погодних станцій і масиву погодних даних.

Виплати страхувальникам по продуктах погодного індексного страхування виплачуються найшвидше. Відразу після закінчення дії договору страхування страхова компанія звертається в гідрометеорологічну службу, і при фіксації страхового випадку (посуха, заморозки, температурний стрес та ін.) страхова компанія виплачує відшкодування через 30–45 днів. Огляд посівів культур по даним страховим продуктам не здійснюється.

По-п'яте. Страхування на основі індексів із застосуванням Інтернет-платформи (Канада). Даний проект передбачає можливість розробки індивідуального страхового покриття страховим агентом для клієнта або клієнтом самостійно. Фермер на веб-сайті може обрати до 5 погодних індексів та індексу врожайності для страхування своїх культур. Це дозволяє підвищити рівень довіри виробників до страхування, а також створювати страхове покриття для окремого фермера на його полях з урахуванням мікроклімату. Скажімо, фермер може застрахувати зернову культуру на період 1–31 травня (наливання колоса) від засухи і на 20 червня – 20 липня від надмірних опадів (збирання врожаю) [11].

Слід відзначити, що всі розвинені країни оказують фінансову підтримку аграрному сектору, у тому числі і через субсидування страхових премій та особливих підходів щодо управління агрострахуванням. Розглянемо основні напрямки державної підтримки за кордоном.

1. Частіше усього уряд підтримує агрострахування шляхом субсидування страхових премій (тобто компенсуючи частину вартості страхування). Стандартною умовою є компенсація 50 % сплаченої премії (вартості послуги страхування) при рівні покриття в 70 %. Проте адміністратори систем диференційовано підходять до субсидування премій. Так, в Канаді, США та Іспанії страхування деяких видів фруктів, овочів і сільськогосподарських тварин субсидується в більшому об'ємі (від 60 до 80 %), а інші, менш стратегічно значущі субсидуються тільки на рівні 30–40 % [12].

2. У деяких країнах уряди надають особливі субсидії страховим компаніям, щоб забезпечити рівний доступ різних груп виробників сільськогосподарської продукції до страхових послуг [10]. Такі субсидії включають часткову компенсацію маркетингових і адміністративних витрат страхових компаній-учасників програми, що субсидується, агрострахування. Також в деяких країнах страховим компаніям відшкодовується частина витрат на проведення процедур оцінки збитку після настання страхових подій. Субсидії страховим компаніям в світовій практиці зазвичай надаються в країнах з розвиненими системами аграрного страхування, причому в деяких країнах (наприклад, в Японії), вони можуть бути досить значними.

3. Міжнародні експерти з аграрного страхування вважають, що найбільш ефектною державною підтримкою системи аграрного страхування є витрати уряду на інформаційну і навчальну діяльність. Суть таких витрат полягає в тому, що держава фінансує проведення різних заходів для потенційних страхувальників (виробників сільськогосподарської продукції), щоб вони мали змогу кваліфіковано підібрати найбільш ефективні програми страхування для себе і правильно укласти договір страхування.

4. У США сільськогосподарське страхування, що субсидується, адмініструється Агентством з управління ризиками (RMA) [12]. Страхові продукти розробляються агентством, але страхові послуги пропонуються приватними страховими компаніями (їх налічується в різні роки від 14 до 20), які проходять акредитацію на право працювати за програмою страхування, що субсидується. Страховики зобов'язані перестраховувати частину ризиків через державний фонд перестраховування, проте велику частину відповідальності по проведенню виплат вони несуть на собі. Умови страхових продуктів суворо регламентовані. Страховики працюють за страхових тарифами, які розробляються і коректуються агентством. Частина субсидії складає 50 % від суми премії при покритті в 70 %. Залежно від стратегічних цілей і особливостей культур, частина субсидії може складати від 60 до 30 % (це залежить від відсотку покриття). Субсидії виплачуються страховим компаніям. Фермер повинен сплатити тільки свою частину суми премії.

5. Якщо розглядати Іспанію, то тут страхові компанії (їх налічується 27) виступають у ролі агентів. Всі підписані договори страхування передаються в компанію (створену спільно державою і приватними страховими компаніями), яка адмініструє договори, проводить оцінку збитку і виплати. Всі ризики перестраховуються через державну перестраховочну компанію [7]. Пропонується більше 100 страхових продуктів зі страхування культур і тварин. Тарифи розраховуються державною компанією. Страхується більше 70 % фермерів і приблизно 90 % сільськогосподарських культур і 70 % тварин. В основному субсидується мультиризикове страхування (від 30 до 70 % від суми премії, в більшості випадків – 50 %).

6. У Канаді, наприклад, страхування, що субсидується, запроваджене через королівські корпорації, що є у кожній провінції. Ці корпорації є державними компаніями, що працюють на ринкових принципах. Кожна корпорація розробляє свої програми страхування на основі методичних рекомендацій федерального міністерства сільського господарства. Через специфіку сільськогосподарського виробництва в провінціях і фінансових можливостей бюджету кожної федеральної одиниці програми страхування розрізняються, але відмінності ці незначні [11].

7. Деякі країни ухвалили рішення про обов'язкове сільськогосподарське страхування. У Європейському Союзі обов'язкове страхування сільськогосподарських ризиків використовується тільки в Греції і на Кіпрі. У цих країнах страхування, що субсидується, пропонується через державні страхові компанії. Ефективність цих програм нещодавно була поставлена під питання. В даний час Греція розробляє програму перекладу системи страхування аграрних ризиків з державної компанії у приватний сектор [10].

Світова практика показала, що найефективніше страхувати сільськогосподарські ризики можуть приватні страхові компанії, які працюють в співпраці з державою.

Висновки та пропозиції. Страхування в агропромисловому комплексі – один з найбільш ефективних методів управління ризиками для сільськогосподарських підприємств. Але на даному етапі розвитку Україна має безліч проблем, що існують у даному секторі. Ураховуючи світові тенденції, українському агрострахуванню можна запропонувати:

- на урядовому рівні визначити довгострокову політику держави відносно агрострахування: добровільне чи обов'язкове, механізм надання субсидування за преміями, критерії роботи зі страховиками тощо;
- розробити та затвердити кваліфікаційні вимоги до страховиків, які оказують послуги за субсидованим агрострахуванням;
- впроваджувати нові страхові продукти: програми страхування для окремих культур, страхування за індексами погоди, а у перспективі – Інтернет-платформи.

Література

1. Борисенко Е. Страхование финансовых рисков / Е. Борисенко // Бухгалтерская неделя. – К. : Україна, 2006. – № 14. – С. 29–33.
2. Гребенщиков Э. Российский рынок страхования : параметры, пропорции и тенденции / Э. Гребенщиков // Рынок ценных бумаг. – М., 2007. – № 2. – С. 57–61.
3. Гутко Л. М. Досвід державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва / Л. М. Гутко // Економіка АПК : журнал: 2009. – № 10. – С. 147–152.
4. Зуб Г. І. Державна політика щодо розвитку страхування сільськогосподарських ризиків / Г. І. Зуб // Облік і фінанси АПК : Наук.-вироб. журнал. – 2006. – № 6. – С. 83–88.
5. Коваль О. А. Ефективність відносин зі страхового відшкодування збитків і втрат в аграрному секторі економіки України / О. А. Коваль // Агросвіт : журнал. – 2009. – № 6. – С. 43–48.
6. Марчук О. Інновації в агрострахуванні / О. Марчук // Аграрний тиждень України. – 2009. – № 41. – С. 4.
7. Матвієнко Г. А. Роль державного регулювання в страхуванні аграрних підприємств / Г. А. Матвієнко // Агросвіт : журнал. – 2009. – № 2. – С. 35–39.
8. МФК : Розвиток агрострахування в Україні : аналітична записка. – 2009. – 10 с.
9. Никитин А. Бюджетная поддержка страхования посевов сельскохозяйственных культур / А. Никитин // АПК : Экономика, управление : журнал. – 2006. – № 4. – С. 31–34.
10. <http://www.agriagency.com.ua>.
11. <http://www.agroinsurance.com.ru>.
12. <http://www.usda.gov>.